

Amnestie

Zdeněk Koudelka

1. Historie amnestie

Amnestie je tradiční nástroj hlavy státu na našem území před rokem 1918, v různých obdobích Československa i v rámci České republiky. V reakci na velkou amnestii Václava Havla 1. 1. 1990 byla udělována amnestie méně často než dříve. Amnestie se udělovaly při nástupu prezidenta, při významných výročích státu, ale i jindy. Například Tomáš Garrigue Masaryk udělil svou poslední amnestii 14. 12. 1935 v den své abdikace.

1.1. Období 1918- 1938

První amnestie byla vyhlášena 5. 11. 1918 Národním výborem československým,¹ který převzal veškerou moc, bývalých ústředních orgánů monarchie, tedy i moc hlavy státu. Amnestii vyhlásil na trestné činy namířené proti zájmům Rakousko-Uherska. Později bylo uděleno dalších 18 amnestií prezidentem nebo v jeho zastoupení, které již nebyly publikovány ve Sbírce zákonů, ale převážně ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti. **Průměrně byla vyhlášena amnestie každý rok.**

1.2 Protektorát Čechy a Morava 1939-1945

Jednu amnestii udělil vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler 7. 6. 1939 a byla provedena vyhláškou říšského ministra spravedlnosti.² Amnestii aplikovaly německé soudy v Protektorátu Čechy a Morava. Tato amnestie jako následek okupace byla z hlediska československého právního řádu neplatná. V době Protektorátu Čechy a Morava udělila protektorátní vláda daňovou a devizovou amnestii vládními nařízeními s mocí zákona v roce 1939.³

1.3 Československý exil 1940-45

V exilu udělil prezident Edvard Beneš amnestii 24. 12. 1941 v oboru vojenského soudnictví pro vojenské osoby. Byla zveřejněna v Úředním věstníku československém.

1.4 Období 1945-1947

Uděleny prezidentské amnestie při příležitosti ukončení války 31. 7. 1945, která byla uveřejněna ve Věstníku Ministerstva spravedlnosti, a 29. 8. 1945, která byla uveřejněna v Úředním listu.⁴ Pro Slovensko byla navíc udělena amnestie 27. 8. 1946. Vedle toho byly uděleny dvě amnestie zákonem v oblasti neplacení daní a dvě amnestie vládou v oblasti správního trestání. Rovněž byl přijat zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisící s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, který amnestoval některá jednání v době 30. 9. 1938 – 28. 10. 1945.

1.5 Období 1948-1959

Uděleno 6 trestních amnestií (včetně 1 v oblasti spadající pod vojenské soudy). Jedna byla při příležitosti významného výročí (1955) a dvě při příležitosti úmrtí prezidenta, fakticky šlo však o nástupní amnestie nových prezidentů (1953, 1957). Rovněž při zvolení Klementa Gottwalda

¹ Nařízení Národního výboru československého č. 28/1918 Sb.

² Výnos vůdce a říšského kancléře, Říšský zákoník I., s. 1023, přetištěno ve sbírce říšského protektora 16/39. Prováděcí nařízení ministra spravedlnosti k výnosu Vůdce a říšského kancléře o udělování beztrestnosti z 30. června 1939, Říšský zákoník I., s. 1087, přetištěno ve sbírce říšského protektora 17/39.

³ Vládní nařízení č. 192 a 290/1939 Sb.

⁴ Rozhodnutí prezidenta č. 243/1945 Ú.l.

byly uděleny 2 amnestie pro občanské i vojenské trestní soudy. **Průměrně byla amnestie asi jednou za 2,5 roku** (formálně dvě amnestie – zvláště pro občanské trestní a vojenské soudy - z roku 1948 jsou započítány do průměru jako jedna). Rovněž bylo uděleno 5 správních amnestií.

1.6 Období 1960 – listopad 1989

Uděleno 10 amnestií. Tato doba začala amnestií z 9. 5. 1960, která se snažila vyrovnat s nezákonnostmi 50. let 20. století.⁵ Bylo uděleno 7 amnestií při významném výročí státu a jedna zároveň při nástupu Ludvíka Svobody do úřadu prezidenta republiky. **Průměrně byla amnestie udělena asi jednou za 2,9 roku.** V rámci prezidentské amnestie z 9. 5. 1960 udělila vláda i amnestii na správní delikty (přestupky).

1.7 Období prosinec 1989-1992

Uděleny tři trestní amnestie, z toho amnestie z 1. 1. 1990 je uváděna jako největší v historii, kdy byly propuštěny téměř tři čtvrtiny z odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody a prominuly se všechny podmíněně odložené tresty odnětí svobody, všechny peněžité tresty a všechna nápravná opatření. Tato amnestie byla udělena při příležitosti zvolení prezidenta Václava Havla, ale reagovala i na změnu režimu. V rámci této amnestie z asi 20 700 odsouzených ve výkonu trestu bylo propuštěno asi 15 000 osob z výkonu trestu odnětí svobody na území ČR. **Průměrně byla vydána amnestie jednou za necelý rok bez započtení přestupkových amnestií.** Fakticky 8. 12. 1989 ještě Gustávem Husákem a Václavem Havlem 1. 1. 1990 a 16. 2. 1990.⁶ Vedle prezidentských amnestií byly vydány vládami i amnestie v oblasti přestupků.

1.8 Čechy, Morava a Slezsko 1993-2013

Uděleny tři amnestie – 1993, 1998, 2013. Z toho dvě amnestie při příležitosti nástupu prezidenta do úřadu (1993, 1998) a jedna amnestie při významném výročí státu (2013). **Průměrně byla vydána prezidenty amnestie jednou za 6,6 roku.** Vedle toho byly zákonem uskutečněny zbraňové amnestie (dočasné zrušení trestnosti nedovoleného ozbrojování). Stalo se tak v 1. 3. 1996, 1. 1. 2003, 1. 2. 2009, 1. 7. 2014.⁷

1.9 Slovenská republika 1993-2013

Byly uděleny amnestie při příležitosti zvolení novým prezidentem Michalem Kováčem 1993, Rudolfem Schustrem 1999 a Ivanem Gašparovičem 2004.⁸ Ivan Gašparovič při opětovném zvolení roku 2009 amnestii neudělil. Též Andrej Kiska při nástupu do funkce prezidenta 2014 amnestii neudělil. Rudolf Schuster dále udělil amnestii při konci jubilejního roku 2000.⁹ Ivan Gašparovič udělil amnestii při 20. výročí samostatnosti Slovenské republiky 2. 1. 2013.¹⁰ Ve srovnání s Čechami, Moravou a Slezskem je zajímavé, že v letech 1999-2012, kdy nebyla v Čechách, na Moravě a ve Slezsku udělena žádná amnestie, byly na Slovensku uděleny 3. Vláda udělila dvě přestupkové amnestie roku 1993 a 1998.¹¹

Zajímavým případem je udělení trestní amnestie předsedou vlády Vladimírem Mečiarom při příležitosti 5. výročí samostatnosti Slovenské republiky, který ji pro nejasnost doplnil dalším amnestijním rozhodnutím. Amnestie udělil v zastoupení prezidenta v době, kdy byla

⁵ Vyhlášena pod č. 54/1960 Sb.

⁶ Vyhlášeny pod č. 150/1989 Sb. a dále v částce 1 a 10 Sbírkky zákonů 1990.

⁷ § 97 zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních. § 69 zákona č. 119/02 Sb., o zbraních. Čl. II zákona č. 484/2008 Sb. Čl. II zákona č. 170/2013 Sb.

⁸ Rozhodnutí prezidentů Slovenské republiky č. 81/1993, 172/1999 a 364/2004 Z.z.

⁹ Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky č. 438/2000 Z.z.

¹⁰ Rozhodnutí prezidenta Slovenské republiky č. 1/2013 Z.z.

¹¹ Usnesení vlády Slovenské republiky č. 23/1993 a 56/1998 Z.z.

prezidentova funkce neobsazena. S těmito amnestiemi nesouhlasil následný předseda vlády Mikuláš Dzurinda, který je rovněž v době neobsazení prezidentského úřadu omezil. Toto omezení však prohlásil Ústavní soud v Košicích za neústavní.¹²

Trestní amnestie prezidenti na Slovensku udělili asi jednou za 4 roky, při započtení dvou amnestií předsedy vlády Vladimíra Mečiara asi jednou za 3 roky.

